

Ben Vaske & Heribert Korte:

Handvatten voor beoordeling en toetsing in het Kort-MBO *Een bespreking*

In 1988 zijn de raamleerplannen en een advies-examenprogramma voor de Algemene Vakken in het Kort-MBO (KMBO) gepubliceerd. Dat betekende voor de docent een eerste stap in de goede richting want zo waren er (eindelijk) eindtermen over taalvaardigheden in het KMBO. Echter, zoals het dergelijke stukken betaamt, het gaat niet om concrete invulling, maar om eindtermen. De docenten en scholen dienen deze verder in te vullen. Bij Nederlands, maatschappij-oriëntatie en arbeids- en beroepenoriëntatie komt een aantal dezelfde taalvaardigheden aan bod. Dat betekent dat die ook getoetst en beoordeeld moeten worden. De serie 'Scoren met taal' biedt toetsen en beoordelingsprocedures voor deze vaardigheden in het KMBO. Ben Vaske en Heribert Korte bespreken een deel van de serie vanuit het vak Nederlands.

De opstellers van de raamleerplannen hebben niet stilgezeten. De Landelijke Organisatie Christelijk Vormingswerk (LOCV) en de Landelijke Organisatie Vormingswerk voor Jongeren (LOVWJ) geven de reeks *Scoren met taal* uit, waarin beoordelingsprocedures voor toetsing en afsluiting van de Algemene Vakken zijn opgenomen. Een groep docenten in het KMBO en het Instituut voor Toetsontwikkeling (CITO) hebben die procedures ontwikkeld. In deze reeks verschenen tot nu toe dertien onderdelen, verdeeld over negen mappen. Voor deze onderdelen zijn beoordelingsprocedures ontwikkeld die zijn gericht op de eindtermen Nederlands en de eindtermen over taalvaardigheden voor maatschappij-oriëntatie en arbeids- en beroepenoriëntatie. De opbouw van deze onderdelen is steeds dezelfde.

Opbouw

De onderdelen zijn verdeeld in drie hoofdgroepen.

- **HANDLEIDING** De handleiding behandelt de eindtermen met betrekking tot het besproken onderdeel voor Nederlands, maatschappij-oriëntatie en arbeids- en beroepenoriëntatie. Daarop wordt een toelichting gegeven. Verder geven de samenstellers een toelichting op het gebruik van de richtlijnen (de tweede hoofdgroep), op het gebruik van de kant-en-klare toetsen en, vanaf het onderdeel 'Sollicitatiegesprekken voeren', op het gebruik van de 5^{1/4}- en de 3^{1/2}-diskette waarop richtlijntoetsen, de toetsen en de beoordelingslijsten staan.
- **RICHTLIJNEN** Dit gedeelte geeft een overzicht van de stappen voor de constructie van een toetsopdracht. Het 'stappenplan' bestaat uit de volgende onderdelen: wat een leerling en de docent voor een toets nodig hebben, hoe een leerlinginstructie samengesteld wordt, hoe de moeilijkheidsgraad aangepast kan worden, het correctiemodel en de beoordelingslijst en hoe de docent de toets dient af te nemen. Verder bevat het gedeelte richtlijntoetsen (die ook op de diskettes staan). De docent kan zo toetsen maken die zijn toegesneden op zijn leerlingen en hun taalvaardigheden. Toetsen voor de Algemene Vakken voor een individuele leerling of voor een gehele opleiding kennen dezelfde

opbouw waarbinnen naar moeilijkheidsgraad gedifferentieerd kan worden, maar telkens voldoen ze aan bepaalde minimumeisen. Dan volgt nog het correctiemodel. Wellicht een open deur, maar nog steeds een valide opmerking, is dat bepaalde taalvaardigheden moeilijk te beoordelen zijn. Duidelijkheid waarop beoordeeld wordt, is voor leerling en docent een vereiste. Aanwijzingen hiervoor staan in het correctiemodel. De indeling daarvan is als volgt: beoordelingscriteria, scoringsvoorschriften, cesuuradvies, omzettingstabel, gevolgd door een beoordelingslijst.

- **TOETSEN.** Kant-en-klare toetsen vormen de ingrediënten van dit deel. De docent kan ze direct kopiëren en gebruiken. Als het nodig is, volgt per toets een aparte beoordelingslijst die dezelfde opbouw kent als de vaststaande lijst, maar aangepast is aan de betreffende toets.

Wij richten ons op drie onderdelen die volgens ons essentieel zijn voor KMBO-leerlingen, namelijk: *Spreekbeurten*, *Mondelinge verslaggeving* en *Groepsgesprekken*. We bespreken ze vanuit het vak Nederlands.

Spreekbeurten

Bij de uitwerking van de toetsopdrachten en de beoordelingslijsten zijn de auteurs uitgegaan van eindterm 5 voor Nederlands: *De leerling is in staat om een spreekbeurt voor te bereiden en uit te voeren*, en de concrete eindtermen wat betreft voorbereiding (verzamen informatie, kernpunten aangeven, inhoudelijk logische opbouw en duidelijke structuur) en uitvoering (rekening houden met publiek en verstaanbaarheid, vragen beantwoorden). Voor maatschappij-oriëntatie is eindterm 4 van toepassing op deze taalvaardigheid: *Vaardigheid informatie verwerven, verwerken en verstrekken*. De spreekbeurt wordt niet in de eindtermen van arbeids- en beroepenoriëntatie genoemd. Een aantal eindtermen spreekt wel van mondeling verslag doen. De spreekbeurt is een middel waarmee de leerling verzamelde informatie kan overdragen aan anderen. De inhoud moet aansluiten bij themavelden uit maatschappij-oriëntatie en arbeids- en beroepenoriëntatie of bij onderwerpen die in de belangstelling van de leerling staan. In totaal worden elf kant-en-

klare opdrachten aangeboden (9.1.2 t/m 9.1.12) met als onderwerpen: de eisen van een beroep, de toekomst van een beroep, arbeidsomstandigheden in een beroep, arbeidsomstandigheden en gezondheid, luchtvervuiling, gevangenschap en terugkeer in de maatschappij, vandalisme, popmuziek, gokverslaving, milieu-organisatie of milieu-actiegroep, boodschappen doen en het milieu. Deze opdrachten zijn alle voorzien van een eigen op het onderwerp toegespitste beoordelingslijst (zie afbeelding 1). Ook wordt nog een stappenplan aangeboden om zelf een toetsopdracht te construeren.

De instructie door de docent kan met een bestaande schoolmethode voor het KMBO die aangevuld kan worden met de *geleide instructie* die in de richtlijntoets en de open opdracht (9.1.1) staat. Die instructie is als volgt opgebouwd:

- Korte omschrijving van de opdracht.
Het onderwerp.
Vaststellen wat je precies over het onderwerp wilt weten en deze aandachtspunten noteren en informatie verzamelen.
- Voorbereiding van de spreekbeurt.
Op het bijgeleverde 'Vorbereidingsformulier Spreekbeurt' in steekwoorden vertellen wat je wilt vertellen. Dit formulier heeft de volgende indeling: titel, inleiding (onderwerp; waar ga je het over hebben? en informatiebronnen), kern van de spreekbeurt (aandachtspunten in logische volgorde), slot (samenvatting, conclusies, eigen mening), vermelden van ondersteunend materiaal als foto's en voorwerpen en de hulpmiddelen (genoemd worden een bord en flip-over. En de overheadprojector, de diaprojector en de videoband dan?).
- Het houden van de spreekbeurt (10-15 minuten).
Richtlijnen als 'Spreek rustig en duidelijk', 'Kijk af en toe de groep eens rond', 'Probeer zoveel mogelijk uit je hoofd te praten'.

Met deze geleide instructie zijn leerlingen volgens ons zeer wel in staat zelf invulling aan de opdracht te geven. De instructie doet recht aan het hele proces voorafgaand aan de spreekbeurt zelf. De leerling moet bij het invullen van het voorbereidingsformulier uitgebreid

BEOORDELINGSLIJST SPREEKBEURT

Naam:

Groep/klas:

Datum:

Beoordelaar:

	slecht	onvol-	vol-	goed
	doende	doende	doende	
INHOUD				
Inleiding				
- De volgende punten komen aan bod:	1	2	3	4
. het onderwerp				
. de hoofdvragen/aandachtspunten				
. wijze van informatieverzameling				
Kern				
- De hoofdvragen komen aan bod in de spreekbeurt	1	2	3	4
.				
.				
.				
- Per hoofdvraag worden:	1	2	3	4
. belangrijkste informatie weergegeven				
. argumenten voor en tegen weergegeven				
. feiten en meningen onderscheiden				
Afsluiting				
. De leerling geeft een correcte samenvatting van de resultaten en de belangrijkste conclusies	1	2	3	4
. Geeft een eigen mening over het onderwerp				
OPBOUW				
- De opbouw van de spreekbeurt is helder	1	2	6	8
. inleiding, kern en slot				
. logische samenhang en volgorde				
TAALGEBRUIK				
- Het taalgebruik is	1	2	6	8
. vlot en levendig				
. verstaanbaar en begrijpelijk voor de groep				
VOORDRACHT/HOUDING				
- De leerling	1	2	3	4
. richt zich tot de groep				
. reageert op de groep				
. geeft rustig antwoord op vragen				
HULPMIDDELEN				
. de hulpmiddelen worden vakkundig gebruikt	1	2	3	4
. de hulpmiddelen zijn ondersteunend en verlevendigend				
TIJDSOMVANG				
- De leerling rondt spreekbeurt in gestelde tijd af	1	2	3	4
score ____	cijfer/waardering ____			

Afbeelding 1

aandacht besteden aan de inleiding en het slot van de spreekbeurt. Dit zijn toch vaak de twee meest verwaarloosde onderdelen in de voorbereiding. Deze onderdelen in de geleide instructie leveren dus zeker winst op voor de spreekbeurt.

Wij kiezen er – gebaseerd op onze ervaring als docent Nederlands – liever niet voor uitgewerkte opdrachten aan leerlingen aan te bieden. Het gehele proces, van de keuze van een onderwerp tot en met de eigenlijke spreekbeurt en de beantwoording van vragen, is volgens ons een essentiële vaardigheid voor een leerling in het beroepsonderwijs. De samenstellers hebben juist bewust gekozen de voorbereiding uit te werken in de toetsopdrachten. Volgens hen maakt dit het de leerling mogelijk feedback te geven bij de voorbereiding, waardoor de beoordeling beter gekoppeld zou zijn aan het leerproces van de leerling en eventuele begeleiding daarbij van de docent. Leren en beoordelen hangen met elkaar samen en de voorbereiding wordt daarom niet beoordeeld. Wij vinden het echter een taak van de docent om met een goede instructie en begeleiding de leerling voor te bereiden op het gehele proces van de spreekbeurt. Zelfwerkzaamheid van de leerling is daarbij belangrijk. Als de voorbereiding van de leerling toch minder is, dan zal de spreekbeurt ook minder goed verlopen.

‘Hoe opener de opdracht voor een spreekbeurt is, des te hoger zijn de eisen waaraan een leerling moet voldoen’ (Handleiding, pagina 7). Volgens ons moeten leerlingen aan die ‘hogere’ eisen voldoen. Vereist is wel dat de docent duidelijk maakt wat die van een spreekbeurt verwacht. De kant-en-klare opdrachten kunnen dan gebruikt worden om leerlingen te helpen met de voorbereiding van onderwerpen die daarmee overeenkomsten vertonen.

Een voor docenten praktisch apparaat is het correctiemodel. De criteria voor de spreekbeurt zijn: inhoud (inleiding, kern, afsluiting), opbouw, taalgebruik en voordracht/houding. In de beoordelingslijsten (zie afbeelding) staan bij elk van deze criteria een aantal aandachtspunten voor de docent. Achter elk criterium staat een vierpuntsschaal. De docent heeft hiermee ruimte om naar eigen inzicht en naar

eigen gestelde eisen te beoordelen. Iedere beoordelingslijst, zowel voor de richtlijntoets als voor de kant-en-klare toetsen, is voorzien van een cesuuradvies en van een omzetting van de toetsscore naar een cijfer (10-puntschaal) of waardering (onvoldoende, voldoende, goed). Verder geeft bijlage 1 van de Handleiding een eenvoudig model om het correctiemodel naar eigen believen aan te passen. Een docent kan beoordelingscriteria weglaten of toevoegen. Dan zal die ook de cesuur moeten aanpassen evenals de omzettingstabel van de toetsscore. Een voorbeeld illustreert dit duidelijk. Dit model wordt ook gehanteerd bij het onderdeel ‘Mondelinge verslaggeving’.

Mondelinge verslaggeving

Dit onderdeel is in dezelfde map opgenomen als de spreekbeurten. Mondelinge verslaggeving en spreekbeurten zijn op te vatten als een vorm van mondelinge rapportage, maar er zijn wel verschillen. In de map wordt van beide vormen een definitie gegeven:

‘Een spreekbeurt is een mondelinge rapportage ten overstaan van een groep mensen. In een spreekbeurt zijn naast inhoudelijke aspecten ook de communicatieve vaardigheden erg belangrijk. In de beoordeling tellen beide dan ook even zwaar mee.’

Onder een mondeling verslag verstaan we een rapportage aan een of 2 personen, waarbij de nadruk ligt op de inhoud en communicatieve vaardigheden, zoals spreekstijl, rekening houden met het publiek, niet of nauwelijks in de beoordeling (mogen) meewegen.’

Leerlingen die grote moeite hebben met het schriftelijk verslag kunnen het mondeling verslag als een vervangend onderdeel zien. Mondelinge verslaggeving sluit aan op eindterm 4 van Nederlands: enquêtes en interviews en 6: sollicitatiegesprekken. Deze dienen volgens de eindtermen als volgt verwerkt te worden:

- De leerling kan de door hem verzamelde gegevens verwerken en, waar mogelijk, conclusies trekken;
- De leerling kan de door hem verzamelde gegevens en conclusies op een overzichtelijke manier presenteren.
- De leerling kan een mondeling of schriftelijk verslag geven/maken over het gevoerde sollicitatiegesprek;
- De leerling kan conclusies trekken op grond van het sollicitatiegesprek.

Voor maatschappij-oriëntatie is hier dezelfde eindterm van toepassing als bij het onderdeel 'Spreekbeurten'. Bij arbeids- en beroepen-oriëntatie komt dit onderdeel regelmatig in de eindtermen voor. Zo moet de leerling kennis en vaardigheden beheersen om mondeling (en schriftelijk) verslag te doen van bijvoorbeeld een interview, een observatie of van een oriëntering op de opleiding door middel van een bezoek. Ook moet de leerling een mondelinge (of schriftelijke) samenvatting kunnen geven van een schriftelijke, mondelinge en audio-visuele informatie.

Naast het stappenplan om zelf een toets te maken en de richtlijntoets, zijn twaalf uitgewerkte toetsopdrachten (10.1 t/m 10.11) opgenomen (De onderwerpen zijn identiek aan die voor het onderdeel 'Verslagen maken'). Daarvan zijn er drie inhoudelijk volledig uitgewerkt, namelijk het mondeling verslag over een interview met een beroepsbeoefenaar, het mondeling verslag over een beroeps-oriënterende stage en het mondeling verslag over een oriëntatie op een opleiding. De negen andere opdrachten zijn meer open. De docent kan het onderwerp nader aangeven en daarmee aansluiten op onderwerpen uit Maatschappij-oriëntatie en arbeids- en beroepen-oriëntatie. Deze opdrachten luiden als volgt: mondeling verslag over een informatieve, een instructieve en een meningsvormende audio-visuele produktie, over een interview, een enquête, een excursie naar een bedrijf of instelling, een observatie van een beroepsbeoefenaar, een eenvoudig onderzoek in een moethema, een beroepsopleidende stage.

Het leerlingmateriaal van de toetsopdracht bestaat uit een opdracht, aanwijzingen voor voorbereiding en het uitbrengen van een mondeling verslag en een voorbereidingsformulier. Op dit voorbereidingsformulier noteert een leerling antwoorden op inleidende vragen, op vragen over de inhoud en op afsluitende vragen. Tijdens de toets van ongeveer 15 minuten stelt de docent vragen en mag de leerling gebruik maken van zijn aantekeningen. De opdracht geeft richtlijnen voor het gesprek als 'Als je iets niet begrijpt, moet je om verduidelijking vragen', 'Beperk je antwoord tot de vraag', 'Kijk de docent aan'.

Voor de docent is ook een opdracht toege-

voegd. Hij moet vragen noteren – volgens dezelfde indeling als die van de leerling – naar aanleiding van de punten die de leerling op het voorbereidingsformulier heeft gezet. Deze punten moeten ook vóóraf op de beoordelingslijst worden gezet. Deze docentenopdracht dient om de eisen die hij aan de leerling stelt zoveel mogelijk voor iedere leerling hetzelfde te houden. Op de aangeboden toetsen is vragen stellen gestructureerd. Een docent kan een meer algemene vraagstelling hanteren als die vindt dat aan de leerlingen of aan de opleiding hogere eisen moeten worden gesteld.

Bij iedere toets is weer een op die toets afgestemde beoordelingslijst gevoegd (zie afbeelding 2). Leerlingen scoren op een vierpuntschaal op de antwoorden op de inleidende vragen, de vragen over de inhoud en de afsluitende vragen. Tevens scoren ze op taalgebruik en houding. Het mondeling verslag is voldoende als de leerling voor de helft + 1 van de criteria een voldoende score heeft behaald. Het aantal criteria kan per toets verschillen. Er is dan ook een omzettingstabel opgenomen die met de verschillende scores rekening houdt. Met deze tabel kan de docent het eindcijfer eenvoudig vaststellen.

De toetsen en wijze van beoordeling voor dit onderdeel lijken ons goed bruikbaar. Mondelinge verslaggeving komt voor in de eindtermen van zowel Nederlands, arbeids- en beroepenoriëntatie als Maatschappij-oriëntatie. Om leerlingen duidelijkheid te verschaffen, biedt het aangeboden materiaal steun aan de docenten van de betreffende vakken; een uniforme toetsopzet en beoordeling die gebruikt kunnen worden ongeacht de schoolmethode die ieder vak hanteert. Leerlingen worden bij de drie vakken op dezelfde manier getoetst en beoordeeld. Het is zelfs mogelijk dat meerdere docenten de toetsopdrachten gebruiken.

Groepsgesprekken

Dit onderdeel hebben de samenstellers opgenomen in map 7. In staat zijn deel te nemen aan klasse- of groepsgesprekken is een van de taalvaardigheden die in de eindtermen van de Algemeen Vormende Vakken van het KBMO is opgenomen. Eindterm 8 van Nederlands luidt:

BEOORDELINGSLIJST MONDELING VERSLAG

Onderwerp:

Naam:

Groep/klas:

Datum:

	slecht	onvol-	vol-	goed
		doende	doende	

INHOUD

Inleidende vragen

De leerling geeft duidelijk antwoord op vragen over:

- naam van de produktie	1	2	3	4
- leskader	1	2	3	4
- doel van bekijken instructie	1	2	3	4
- hoofdzaken van de produktie	1	2	3	4

Vragen over de inhoud

De leerling geeft duidelijk antwoord op vragen over:

. de belangrijkste informatie per aandachtspunt				
-	1	2	3	4
-	1	2	3	4
-	1	2	3	4
-	1	2	3	4
-	1	2	3	4
-	1	2	3	4
- ondersteunende argumenten	1	2	3	4
- onderscheid tussen feiten en meningen	1	2	3	4

Afsluitende vragen

- De leerling geeft met argumenten een waardering van de produktie	1	2	3	4
- de leerling geeft met argumenten het nut van de informatie voor zichzelf aan	1	2	3	4

TAALGEBRUIK/HOUDING

. geeft rustig antwoord	1	2	3	4
. spreekt duidelijk				

A aantal criteria

B aantal criteria dat voldoende moet zijn

aantal criteria + 1 = ...

2

score

leerling

cijfer/waardering

Toelichting bepaling cijfer/waardering

1. bepaal de score van de leerling
2. zoek in de omzettingstabel in het correctiemodel van de richtlijntoets welk cijfer of waardering hoort bij deze score en het aantal criteria in deze beoordelingslijst (A)
3. als een leerling minder criteria voldoende heeft dan de helft + 1 (B) is de eindbeoordeling altijd onvoldende

De leerling is in staat actief deel te nemen aan vier klasse- of groeps gesprekken/discussies.

De auteurs hebben – gebaseerd op de eindtermen en het lesmateriaal dat in de korte opleidingen gebruikt wordt – gekozen voor twee soorten gesprekken:

- besluitvormend groepsgebesprek;
- meningsvormend groepsgebesprek.

Het besluitvormend groepsgebesprek heeft tot doel een besluit te nemen over een in de toetsopdracht geformuleerd onderwerp. Het doel van de meningsvormende gesprekken is dat de leerlingen in een groepsgebesprek hun mening kunnen geven en beargumenteren over een onderwerp. Voor beide soorten groepsgebesprekken geldt vooral dat leerlingen kunnen aantonen in een gesprek met elkaar te kunnen overleggen, argumenten kunnen uitwisselen en zich daarbij kunnen houden aan regels die voor een groepsgebesprek gelden. De samenstellers doen geen uitspraak over deze regels.

Ook bij dit onderdeel kan de docent de moeilijkheidsgraad van de opdracht op verschillende manieren aanpassen aan de vaardigheden van de groep of individuele leerlingen. Terecht constateren de samenstellers in de mappen dat er in het KMBO aanzienlijke verschillen zijn in het niveau van de taalvaardigheid van leerlingen. Een variatie in beoordeling moet daarom mogelijk zijn zonder afbreuk te doen aan een zekere gelijkwaardigheid van de eisen. Ze stellen verder dat de moeilijkheidsgraad van een opdracht voor een groepsgebesprek beïnvloed wordt door de uitwerking van de instructie voor de leerling. Wellicht hebben ze daarom gekozen voor een geleide opdracht (het 'waarom' van deze keuze maakt men in geen van de mappen expliciet) waarbij de taken die de leerling bij deelname aan een groepsgebesprek dient uit te voeren, in de opdracht staan vermeld. Het materiaal voor een toetsopdracht bestaat uit de volgende onderdelen:

VOOR DE LEERLING:

- Een opdracht:
 - een situatiebeschrijving met onderwerp en doel van het gesprek;
 - indien nodig verdere inhoudelijke informatie.

- Aanwijzingen voor voorbereiding van en deelname aan het groepsgebesprek.
- Bij besluitvormende gesprekken een agenda.

VOOR DE DOCENT:

- Een opdracht:
 - een beschrijving van het onderwerp en het doel van het gesprek;
 - een overzicht van taken voor de voorzitter.
- Bij besluitvormende gesprekken een agenda.

Volgens de auteurs weten de leerlingen door deze opzet wat er van hen verwacht wordt. De beoordelings-eisen zijn op de instructie afgestemd. Docenten kunnen de leerlinginstructie dus aanpassen wanneer zij hogere eisen stellen. Bij alle drie de besproken onderdelen staat dat men alleen mag besluiten dat een leerling niet aan de eindtermen voldoet, indien deze met de **volledige instructie** het betreffende onderdeel niet kan voorbereiden, houden of er niet aan kan deelnemen. Voor het onderdeel *Groepsgebesprekken* geldt min of meer hetzelfde wat wij bij *Spreekbeurten* hebben aangegeven. Ook in dit geval kiezen wij niet snel voor het aanbieden van een uitgewerkte opdracht. Leerlingen nemen kennis van regels uit de vergadertechniek en zijn zelf best in staat een onderwerp te bedenken, een eenvoudige agenda op te stellen en het groepsgebesprek uit te voeren; daar hebben ze geen volledige instructie voor nodig. Daarbij moet wel aangetekend worden dat de eindtermen met betrekking tot groepsgebesprekken geen hoge eisen stellen. Dat maakt het volgens ons wel mogelijk wat meer instructie te geven en leerlingen te helpen structuur in het groepsgebesprek aan te brengen.

Er zijn zes uitgewerkte opdrachten voor besluitvormende en zes uitgewerkte opdrachten voor meningsvormende groepsgebesprekken opgenomen. De opdrachten voor meningsvormende groepsgebesprekken zijn: militaire dienstplicht, inspraak van leerlingen, asielzoekers in Nederland, strafmaat in Nederland, betaalde of onbetaalde stages en vandalisme (11.1.1 t/m 11.1.6). Die voor besluitvormende groepsgebesprekken zijn: een dag uit met de groep, afval op school, gemeenteraad, werkoverleg, ontslagzaak en beoordeling van docenten (11.2.1 t/m 11.2.6). Waarom de opdrachten voor de besluitvormende gesprekken zijn voorzien van

Beoordelingslijst Groepsgesprek

Datum:
 Groep/klas:
 Beoordelaar:

namen leerlingen

Categorie 1, 2 en 3 scoren met 0 of 1 Categorie 4 aankruisen indien van toepassing	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Inhoudelijke inbreng								
- brengt eigen opvatting in								
- geeft zakelijke argumenten								
- blijft bij het onderwerp								
2 Conventies								
- volgt aanwijzingen voorzitter op								
- houdt zich aan afgesproken regels								
3 Taalgebruik								
- spreekt bondig								
- formuleert begrijpelijk								
- spreekt verstaanbaar								
Totaal 1, 2 en 3								
4 Houding/Inzet Verstoort verloop gesprek:								
- is meermalen beledigend/ agressief								
- drijft eigen mening door								
- valt vaak anderen in de rede								
- gedraagt zich duidelijk ongeïnteresseerd								
Eindwaardering (voldoende/onvoldoende)								

Voldoende wanneer totaal categorieën 1, 2 en 3 minimaal 6 punten is behaald.
 Wanneer bij houding/inzet één van de criteria is aangekruist, is de
 eindwaardering altijd onvoldoende.

een agenda en die voor de meningsvormende niet, is onduidelijk. Er is twintig minuten gereserveerd voor een bespreking exclusief voorbereiding en één lesuur inclusief voorbereiding.

De beoordeling van een leerling in een groepsgesprek is allesbehalve eenvoudig want het gedrag van de leerlingen wordt door veel factoren beïnvloed die veelal buiten de leerlingen liggen. Te denken valt hier aan de samenstelling van de groep, de manier waarop het gesprek geleid wordt (in principe de docent) en het onderwerp dat de leerlingen niet hoeft te interesseren. Verder is het moeilijk de houdingsaspecten die bij een groepsgesprek van groot belang zijn objectief te beoordelen. Een systematische beoordeling zou volgens de auteurs daarenboven zo tijdrovend zijn dat die in de onderwijspraktijk onuitvoerbaar zou blijken. Men heeft daarom gekozen voor een pragmatische aanpak waarbij de docent of andere leerlingen de deelnemers aan het gesprek globaal beoordelen. Daarvoor is uiteraard weer een beoordelingslijst opgesteld (zie afbeelding 3) die voor alle gesprekken hetzelfde is. De leerlingen worden beoordeeld op inhoudelijke inbreng, conventies, taalgebruik en houding/inzet. We hebben niet kunnen achterhalen waarom de samenstellers voor deze aspecten hebben gekozen hoewel de uitwerking van de aspecten ons als zinvol voorkomt. Bovendien heeft de docent natuurlijk de vrijheid de beoordelingslijst naar eigen inzicht aan te passen.

Naast de beoordelingslijst is een observatielijst gemaakt. De lijst heeft dezelfde aspecten als de beoordelingslijst, maar de observatielijst is bedoeld voor observatie van één leerling (en kan dus gebruikt worden door leerlingen), terwijl de beoordelingslijst voor acht leerlingen gebruikt kan worden. Voordat er door leerlingen zinvol mede beoordeeld kan worden moeten ze eerst kennis genomen hebben van de doelen van verschillende soorten gesprekken, van de rol van de voorzitter of gespreksleider en de deelnemers, van de regels waaraan ze zich te houden hebben en ze moeten weten op welke punten beoordeeld wordt en hoe ze moeten observeren. Deze theorievorming valt buiten het bestek van *Scoren met taal*, maar de observa-

tielijst kan hierbij wel als richtsnoer dienen. Leerlingen in dit type onderwijs moeten echter vooral doen, dus vaak oefenen in deelname aan gesprekken. De toetsopdrachten bieden daarvoor materiaal en de docent kan ze zelf maken met de richtlijntoetsen voor zowel het besluitvormende als het meningsvormende gesprek. In de beoordelingsfase is het mogelijk dat leerlingen elkaar observeren met de observatielijst. Samen met de docent kan dan een beoordeling worden gegeven waarvoor de docent de eigen beoordelingslijst gebruikt. De samenstellers raden wel aan de beoordeling te baseren op meerdere gesprekken, want zo staat de beoordeling in dienst van het leerproces. Overigens kan de beoordelingslijst voor alle groepsgesprekken ongewijzigd gebruikt worden.

In de map is ook een correctiemodel is opgenomen; dat maakt het de docent eenvoudiger een weloverwogen oordeel te geven. De beoordeling wordt uitgedrukt in voldoende of onvoldoende. Terecht wordt volgens ons een onvoldoende gegeven als bij houding/inzet één van de criteria is aangekruist.

Tot slot

Hier volgt een aantal kritische kanttekeningen bij de mappen die we bekeken hebben.

MINPUNTEN

- De wijze waarop de beoordeling en de toetsen zijn opgesteld geeft docenten voldoende mogelijkheden en vrijheid de stof naar eigen inzicht toe te passen. Daar richt zich tegelijkertijd onze kritiek op: de samenstellers gaan er volgens ons van uit dat de docent in het algemeen genoeg theoretisch kader heeft om flexibel om te gaan met beoordeling en toetsen. Dat hoeft echter geen vanzelfsprekendheid te zijn.
- Map 6 met de spreekbeurten en de mondelinge verslaggeving is té dik. Een vierringsband houdt het losbladige geheel bijeen. Door de hoeveelheid papier valt er niet makkelijk door de map te bladeren.
- Op de hoofdstukken 'Handleiding' na, hebben de bladzijden geen pagina-aanduiding. Voor een losbladig systeem is dat erg onhandig. Mogelijk had dit al consequenties voor degene die

het materiaal in de mappen voegt; zo zaten de tabbladen 'Handleiding' en 'Richtlijnen' van het onderdeel 'Spreekbeurten' omgedraaid.

- De toetsen zijn ingedeeld volgens een decimale codering, maar dat vergemakkelijkt het niet om de bladen in de map terug te stoppen.
- Toen wij de mappen herhaaldelijk raadpleegden, merkten wij dat het moeilijk is snel een onderdeel terug te vinden.
- De tabbladen zijn niet voorzien van klavieren. Zo moet er dus wel even gezocht worden voordat je vindt wat je zoekt.
- Wanneer je alle mappen doorneemt, is er sprake van metacommunicatie. Een 'Inleiding' en de 'Richtlijnen' vertellen steeds vrijwel hetzelfde verhaal, hier en daar dus wat aangepast aan het betreffende onderdeel.

Wij vinden dat een en ander korter kan, waardoor het geheel praktischer hanteerbaar wordt. Een verkorte versie (één map) waarin het hele verhaal één keer wordt verteld en waar verder per onderdeel de richtlijntoets, het correctiemodel en de beoordelingslijst staan, lijkt ons raadzaam. Aanschaf van de hele serie lijkt ons overigens een fikse aanslag op het vakgroepbudget (een kleine f 300,-). Een verkorte versie bereikt meer docenten, die dan zelf kunnen bepalen aan welke map(pen) de grootste behoefte bestaat.

PLUSPUNTEN

- De keuze van onderwerpen voor toetsopdrachten vinden wij goed; ze zijn toepasbaar binnen elk type opleiding en van de docenten Algemeen Vormende Vakken mag verwacht worden dat ze ze aanvullen met meer opleidingsgerichte opdrachten.
- Er is gebruik gemaakt van vrij dik papier. Zeker bij onderdelen die veelvuldig gecopieerd moeten worden, is dat prettig.
- De losbladigheid is praktisch voor het werken met de mappen.
- De bijgeleverde diskettes leveren voor de docent tijdswinst op.
- De delen van de serie zijn bruikbaar naast alle taalmethodes voor het KMBO.
- De mogelijkheid blijft om de toetsen en de beoordeling aan te passen aan eigen wensen en aan het niveau van taalvaardigheid van de leerlingen en aan opleidingen.
- De correctiemodellen zijn duidelijk.

- De mappen zijn alle volgens hetzelfde stramien opgebouwd (Dat dit ook nadelig kan zijn, hebben we hierboven al vermeld).

Scoren met taal geeft de docent handvatten om schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid te beoordelen. Daarin zijn de samenstellers zeker geslaagd. Het is een goede poging om lijn te krijgen in taalvaardigheden zoals die bij de algemene vakken in het KMBO aan de orde komen, zeker waar het toetsing en beoordeling betreft. Eén en ander vraagt overleg en afstemming tussen docenten van de Algemeen Vormende vakken. Gezamenlijk wat tijd investeren in een uniforme toetsopzet en beoordelingsprocedure schept duidelijkheid voor alle betrokkenen, zowel docenten als leerlingen. Dat kan leiden tot een grotere herkenbaarheid van de inhoud van de Algemeen Vormende Vakken en is goed voor het scheppen van een identiteit voor en profilering van deze vakken. Tevens bevordert het vakkenintegratie! Zeker nu men (eindelijk) begint in te zien dat voor beroepsuitoefening communicatieve vaardigheden een vereiste zijn. En deze vaardigheden moeten volgens ons niet alleen bij het vak Nederlands aan bod komen. Verder is het goed mogelijk om de instrumenten te gebruiken als lesmateriaal! Hoewel de prijs voor de gehele serie hoog is, is de serie (of delen daarvan) volgens ons verplichte kost voor docenten in het KMBO, maar de procedures zijn zeker ook te gebruiken in het leerlingstelselonderwijs en het vormingswerk en in de lange opleidingen van het MBO.

Noot

- 1 *Scoren met taal: beoordelen van taalvaardigheden in het KORT-MBO*. CITO/LOCV/LOVWJ. Map 1: samenvatten & verslagen maken (f 30,00); Map 2: brieven schrijven (f 27,00); Map 3: formulieren invullen (f 35,00); Map 4: interviewen & enquêteren (f 40,00); Map 5: sollicitatiegesprekken voeren & telefoneren (f 42,00); Map 6: spreekbeurten & mondelinge verslaggeving (40,00); Map 7: groepsgesprekken (f 35,00); Map 8: informatiebronnen raadplegen (f 37,50); Map 9: Taalgebruik & Misbruik (ca. f 35,00). Bestellingen: LOCV, Postbus 2475, 3500 GL Utrecht, 030:91 37 04.